

A large white circle is positioned in the upper left corner, containing the text. A woman with blonde hair, wearing a red dress, is visible in the background, looking upwards and holding a tablet.

RODNA RAVNOPRAVNOST U **FOKUSU**

BOSNA I HERCEGOVINA

Izdanje br. 8

**Porez i rodna ravnopravnost
u Bosni i Hercegovini:
Da li je porez na dohodak
rodno neosjetljiv?**

Švedska
Sverige

Porezna se politika općenito smatra rodno neutralnom. Premda u razvijenom svijetu eksplisitne rodne pristrasnosti nestaju, implicitna pristrasnost prema jednom spolu u odnosu na drugi još uvijek je raširena. U ovom izdanju publikacije *Rodna ravnopravnost u fokusu razmatramo* oporezivanje dohotka, uz kvantitativnu analizu korištenja ličnih odbitaka u periodu od 2016. do 2020. godine u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj, s podacima razvrstanim prema spolu. Analiza podataka o korisnicima ličnih odbitaka potvrđuje da se radi uglavnom

o muškarcima, čime se povećava njihov raspoloživi dohodak, te implicitno jača postojeći rodni jaz na tržištima rada i u porodičnoj dinamici. Neke od najavljenih i nedavno usvojenih izmjena zakonâ o porezu na dohodak mogле bi umanjiti ove negativne efekte u nekoliko aspekata, jer se poticaji zasnovani na modelu "hranitelja porodice" značajno smanjuju. Ove promjene mogле bi biti pozitivne, ali one nisu i sveobuhvatne mјere za rješavanje problema rodne ravnopravnosti kroz oporezivanje. Na kraju publikacije daje se niz preporuka.

U ovom izdanju publikacije *Rodna ravnopravnost u fokusu razmatramo* oporezivanje dohotka, uz kvantitativnu analizu korištenja ličnih odbitaka u periodu od 2016. do 2020. godine u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj, s podacima razvrstanim prema spolu.

POPIS SKRAĆENICA

PND	Porez na dohodak
BiH	Bosna i Hercegovina
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska
BDBiH	Brčko Distrikt BiH
OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
MLO	Mjesečni lični odbitak
SDG	Ciljevi održivog razvoja

POPIS SLIKA

Slika 1. Lični odbitak obveznika poreza na dohodak (300 KM mjesечно) u Federaciji BiH, korisnici/korisnice, ukupno i po spolu, 2016-2020.	Strana 8
Slika 2. Lični odbitak obveznika poreza na dohodak za izdržavanog bračnog druga u Federaciji Bosne i Hercegovine (150 KM mjesечно); korisnici/korisnice, ukupno i po spolu, 2016-2020.	Strana 8
Slika 3. Lični odbitak obveznika poreza na dohodak za izdržavanu djecu u Federaciji Bosne i Hercegovine, korisnici/korisnice, ukupno i po spolu, 2016-2020.	Strana 9/10
Slika 4. Lični odbitak obveznika poreza na dohodak za drugog izdržavanog člana porodice u Federaciji Bosne i Hercegovine (90 KM mjesечно); korisnici/korisnice, ukupno i po spolu, 2016-2020.	Strana 10
Slika 5. Lični odbitak obveznika poreza na dohodak za invalidnost drugog izdržavanog člana porodice u Federaciji Bosne i Hercegovine (90 KM mjesечно); korisnici/korisnice, ukupno i po spolu, 2016-2020.	Strana 11
Slika 6. Lični odbitak obveznika poreza na dohodak u Republici Srpskoj, korisnici/korisnice, ukupno i po spolu, 2016-2020.	Strana 13
Slika 7. Lični odbitak obveznika poreza na dohodak za izdržavanog bračnog druga u Republici Srpskoj, korisnici/korisnice, ukupno i po spolu, 2016-2020.	Strana 13
Slika 8. Lični odbitak obveznika poreza na dohodak za izdržavano dijete u Republici Srpskoj, korisnici/korisnice, ukupno i po spolu, 2016-2020.	Strana 14
Slika 9. Lični odbitak obveznika poreza na dohodak za drugog izdržavanog člana porodice u Republici Srpskoj, korisnici/korisnice, ukupno i po spolu, 2016-2020.	Strana 14

OPOREZIVANJE FIZIČKIH LICA U BOSNI I HERCEGOVINI - PREGLED

Direktni porezi u Bosni i Hercegovini određuju se na nivou entiteta, dok se propisi o indirektnom oporezivanju donose na nivou države.

Sistemi za prikupljanje poreza na dohodak (PND) u Bosni i Hercegovini uspostavljeni su na nivou oba entiteta, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republike Srpske (RS), te Brčko Distrikta BiH (BDBiH). Pravni okviri za PND u velikoj su mjeri usklađeni na ova tri nivoa, sa jedinstvenom poreznom stopom od 10% na oporezivi dohodak. Glavne razlike između ova tri nivoa leže u iznosu ličnog odbitka (neoporezivog, osnovnog dohotka) i strukturi i broju drugih ličnih i ostalih odbitaka.

Obveznici PND su uglavnom rezidenti na datoj teritoriji, tj. fizička lica sa prebivalištem na datoj teritoriji ili osobe koje na teritoriji

borave više od 183 dana u godini, odnosno osobe koje ostvaruju prihode iz javnih budžeta po osnovu zaposlenja ili poslovne djelatnosti. Osim toga, porezni obveznici su sva druga lica (nerezidenti) za dohodak ostvaren na datoj teritoriji, bilo iz zaposlenja, poslovne djelatnosti, kapitalnog ulaganja ili drugih izvora. Utvrđena su dodatna pravila za izbjegavanje dvostrukog oporezivanja fizičkog lica u Bosni i Hercegovini na osnovu zaposlenja i prebivališta.

U ovoj publikaciji¹ fokusirat ćemo se na dohodak od zaposlenja i s tim povezane karakteristike sistema PND u dva entiteta. Dostupna istraživanja o kojima će više rijeći biti u narednom dijelu pokazuju da je ovo segment politike u kojem se ogleda većina rodno pristrasnih karakteristika, pa je stoga i primarno područje interesa ove rodne analize.

¹ Ova publikacija je pripremljena na osnovu šire analize poreznih zakona i politika u BiH iz perspektive rodno odgovornog budžetiranja, autorice Azre Bećirović, PhD, ekspertice za javne finansije i rodno odgovorno budžetiranje.

RODNA PRISTRASNOST U OPOREZIVANJU

Porezne politike usmjerenе su na dohodak, bogatstvo i potrošnju. Znamo da su razlike između žena i muškaraca u visini njihovih primanja i učešću u radnoj snazi prisutne, pa je izvjesno da će postojati i razlike u vrsti i visini njihovih poreznih obaveza. Nadalje, postoje porezne odredbe koje za cilj imaju promociju društvenih ili ekonomskih ciljeva, kao što su porezni odbici za izdržavane članove porodice i djecu (model podrške zasnovan na hranitelju/hraniteljici porodice), te odbici za ulaganja u rješavanje stambenog pitanja, troškove liječenja itd. koji također utiču na rodnu dinamiku. Oporezivanje bogatstva, ili odsustvo

takvog oporezivanja, dodatno utiču na osobe koje su zakonski vlasnici zemljišta, nekretnina i druge imovine. U oblasti potrošnje različiti obrasci trošenja kod žena i muškaraca rezultiraju različitim uticajima važećih poreza.

Kada govorimo o oporezivanju, a naročito o porezu na dohodak, primjetne su eksplisitne i implicitne forme rodne pristrasnosti. Općenito govoreći, ako politika podrazumijeva direktnu diferencijaciju spolova, ili se u njenom tekstu referira samo na jedan spol, to definiramo kao eksplisitnu rodnu pristrasnost. Primjer eksplisitne rodne pristrasnosti dat je ispod.

Oženjenim muškarcima u Nizozemskoj odobreni su viši neoporezivi lični odbici za porez na dohodak, u odnosu na udate žene (do 1984. godine).

Na otoku Jersey udate žene trebale su imati dozvolu supruga da bi razgovarale s poreznim organima i prijavljivale poreze na vlastito ime (do stupanja na snagu novog zakona 2021. godine).

Izvor: Harding et al. (2020.)

Implicitna rodna pristrasnost mnogo je češća u javnim politikama, uključujući i porezne. Čine je opšti porezni propisi, koji se često smatraju rodno neutralnim, a koji indirektno jačaju rodne nejednakosti i prethodno utvrđene

rodne uloge u društvu. Najčešći primjer u vezi s oporezivanjem dohotka je zajedničko oporezivanje parova koji žive u istom domaćinstvu u zemljama koje su uvele progresivno oporezivanje.²

Implicitna rodna pristrasnost u oporezivanju dovodi do različitih nivoa oporezivanja žena i muškaraca.

HISTORIJAT ODNOSA POREZA I RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Porez na dohodak primarno je područje interesa u analizi implicitne rodne pristrasnosti. Opšta porezna pravila različito će se odražavati na žene i muškarce, dovodeći zapravo do većeg oporezivanja žena, ukoliko nisu osmišljena tako da se takvi ishodi spriječe. Pregled zemalja OECD-a iz 2014. godine radi poređenja ukupne visine oporezivanja pojedinca i druge osobe koja ostvaruje primanja³ u domaćinstvu pokazuju da u više od dvije trećine zemalja OECD-a druga osoba koja ostvaruje primanja snosi neproporcionalno veće porezno opterećenje pri ulasku u tržište radne snage. Do toga dolazi zato što dodavanjem dohotka druge osobe koja ostvaruje primanja dohotku prve osobe domaćinstvo prelazi porezni prag, tj. dio njihovog zajedničkog prihoda prelazi u sljedeći porezni razred sa višom poreznom stopom. A ta druga osoba koja ostvaruje primanja u većini slučajeva je žena. Pored drugih faktora koji utiču na motivaciju i prilike na tržištima rada, kao što su nivo obrazovanja i dostupnost usluga čuvanja i odgoja djece, takvi sistemi

oporezivanja doprinose destimulaciji žena za rad.

Sistemi oporezivanja dohotka imaju veliki potencijal u preraspodjeli dohotka i u borbi protiv siromaštva kroz pružanje osnovnih usluga. Kao što je navedeno, ovaj potencijal značajno se smanjuje u nivou poreza koji se prikupljaju putem PND u zemljama u razvoju. Tu ni Bosna i Hercegovina nije izuzetak, zbog niskog nivoa oporezivanja i mnogih izuzeća od PND, uz ograničeni obuhvat (porezna osnovica). Bez obzira na to, PND i dalje ima potencijal za rješavanje problema rodne ravnopravnosti, a omogućava i jednostavno praćenje uticaja na žene i muškarce.

Kao prvo, individualno oporezivanje dohotka je pozitivna karakteristika sistema u Bosni i Hercegovini. Jedinstvena porezna stopa od 10% u oba entiteta i BDBiH, pak – generalno gledano – nije, kao ni vrlo nizak lični odbitak (niži od najniže plate), ali ukupni efekti sistema mogu se posmatrati u odnosu na upotrebu dostupnih odbitaka. Rodne analize ličnih odbitaka za porez na dohodak u FBiH i RS, uključujući očekivane efekte novih ili najavljenih izmjena poreznih odbitaka, prikazane su dalje u tekstu.

² Progresivno oporezivanje je sistem u kojem osobe koje više zaraduju plaćaju veći porez na dohodak, pri čemu se porezne stope povećavaju u skladu sa utvrđenim poreznim razredima za određene nivoje primanja.

³ Napomena: Zbog oporezivanja zasnovanog na porodici ili domaćinstvu i smanjenja poreznih olakšica za izdržavanog supružnika.

ANALIZA LIČNIH ODBITAKA ZA POREZ NA DOHODAK U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

U FBiH Zakon o PND propisuje sljedeće odbitke i lične odbitke:

- Mjesečni lični odbitak (MLO) - 300 KM;
- Odbitak za izdržavanog bračnog druga ili bivšeg bračnog druga kojem se plaća alimentacija - (0,5 MLO = 150 KM);
- Izdržavani član porodice prvo dijete - (0,5 MLO = 150 KM);
- Izdržavani član porodice drugo dijete - (0,7 MLO = 210 KM);
- Izdržavani član porodice treće i svako sljedeće dijete - (0,9 MLO = 270 KM);
- Drugi izdržavani član porodice (čiji mjesečni dohodak nije veći od 300 KM) - (0,3 MLO = 90 KM);
- Odbitak za ličnu invalidnost ili invalidnost drugog izdržavanog člana porodice - (0,3 MLO = 90 KM).

Osim toga, lični odbitak može se uvećati do punog iznosa kamate plaćene na hipotekarni kredit.

Naša analiza prvo razmatra broj korisnika ličnog odbitka dostupnog svakoj zaposlenoj osobi kojoj je Porezna uprava FBiH izdala poreznu karticu, kako je prikazano na Slici 1. Bez obzira na to što ukupan broj korisnika

odbitka raste u posmatranom periodu, što je u korelaciji sa brojem zaposlenih u FBiH, rodni omjer ide u korist muškaraca, što je također u korelaciji sa situacijom na tržištu rada, gdje je zaposleno više muškaraca nego žena.

Slika 1. Lični odbitak obveznika poreza na dohodak (300 KM mjesечно) u Federaciji BiH, korisnici/korisnice, ukupno i po spolu, 2016-2020.

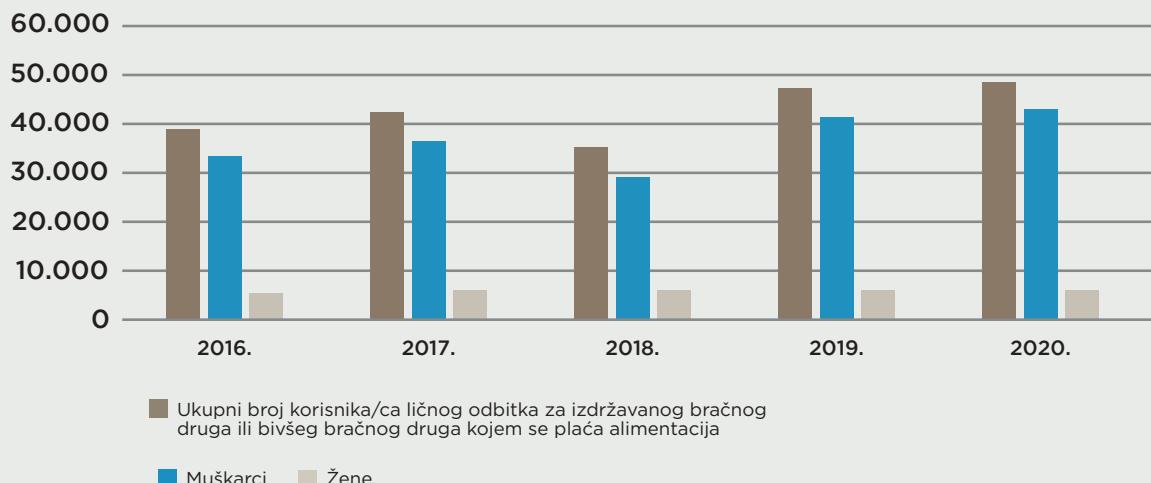

Izvor: Porezna uprava Federacije BiH.

Pored toga, kada pogledamo korisnike odbitka za izdržavanog bračnog druga ili bivšeg bračnog druga kojem se plaća alimentacija, uočit ćemo

izražen, premda ne i iznenadujući rodni jaz u korist muškaraca (88% u 2020. godini) (Slika 2.).

Slika 2. Lični odbitak obveznika poreza na dohodak za izdržavanog bračnog druga u Federaciji Bosne i Hercegovine (150 KM mjesечно); korisnici/korisnice, ukupno i po spolu, 2016-2020.

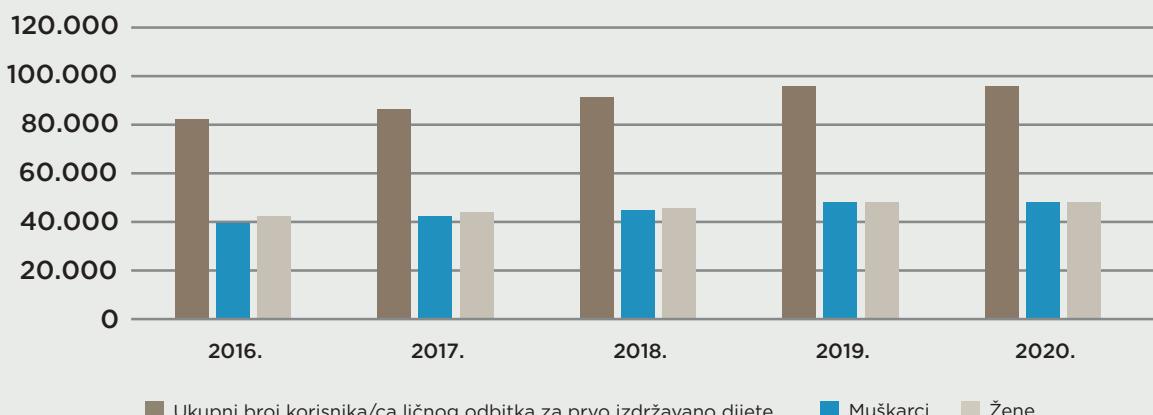
Lični odbici za djecu razlikuju se za prvo, drugo i treće te svako sljedeće dijete. Prvi i ujedno najniži odbitak u novčanom smislu, onaj za prvo dijete, ukupno gledano više koriste žene (više muškaraca je koristilo ovaj odbitak samo u 2020. godini). Takav rezultat lakše se objašnjava činjenicom da su žene češće samohrani roditelji nego time da one imaju viša primanja pa stoga koriste odbitak za dijete.

Situacija je obratna u slučaju odbitka za drugo dijete, koji je viši u apsolutnom smislu, gdje su 56% korisnika muškarci, a brojke dostižu

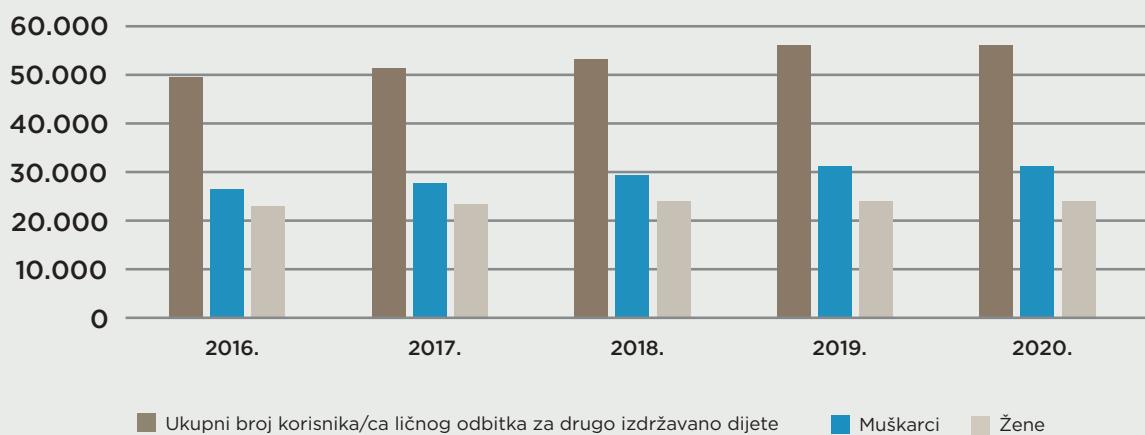
vrhunac kod odbitka za treće i svako sljedeće izdržavano dijete, gdje su 73% korisnika muškarci, pri čemu se radi o novčano najvišem odbitku (Slika 3). Odbici su očigledno osmišljeni tako da podržavaju velike porodice. Međutim, nalazi pokazuju da od takvih odredbi primarnu korist ostvaruje otac, dok je mnogo manje vjerovatno da je žena/majka zaposlena i da ostvaruje pravo na lični odbitak. Rodni jaz u korištenju ovih poreznih odbitaka značajno se produbljuje sa porastom broja djece u porodici.

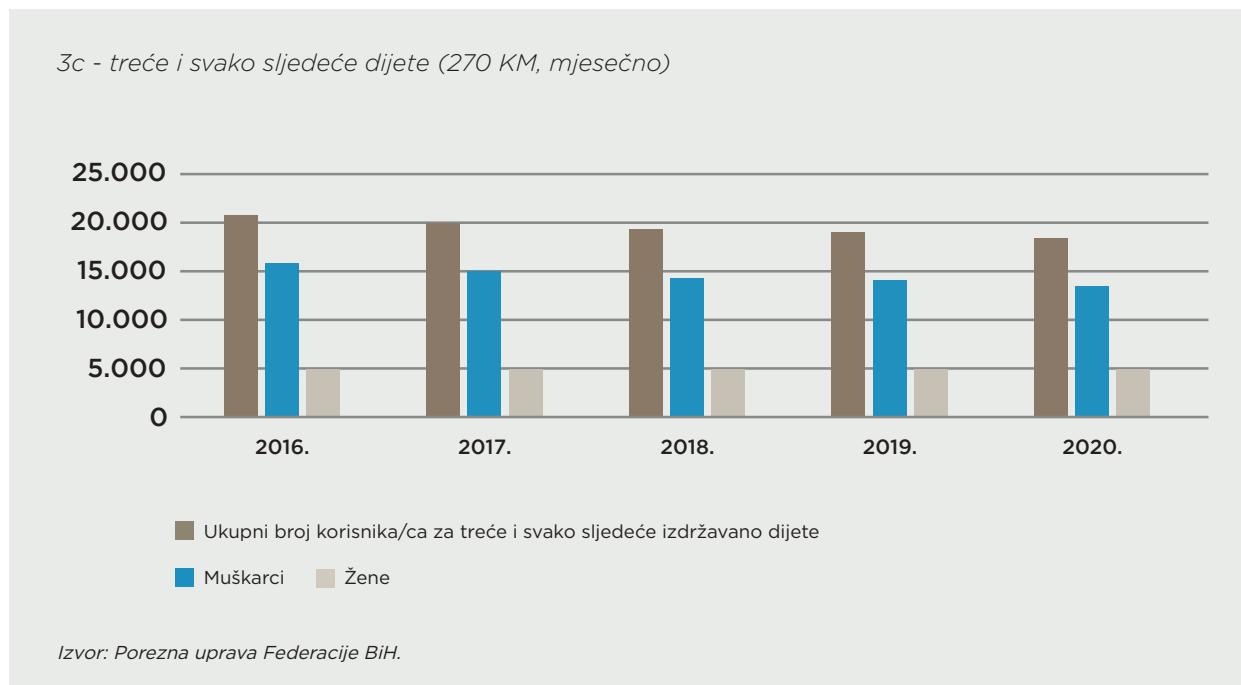
Slika 3. Lični odbitak obveznika poreza na dohodak za izdržavano djecu u Federaciji Bosne i Hercegovine, korisnici/korisnice, ukupno i po spolu, 2016-2020.

3a - prvo dijete (150 KM, mjesечно)

3b- drugo dijete (210 KM, mjesечно)

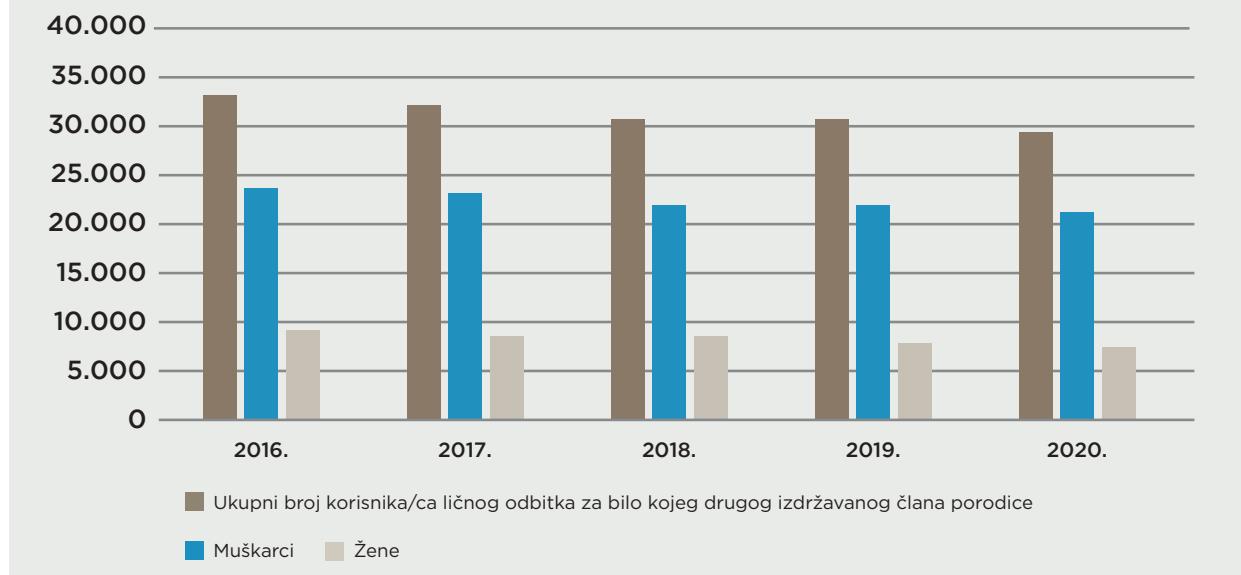

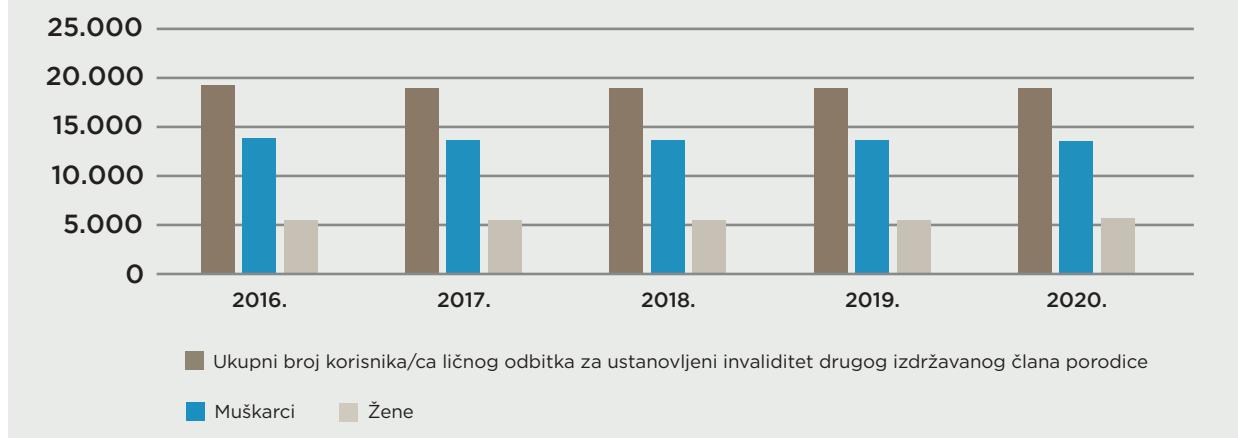
Konačno, primarni korisnici svih dodatnih odbitaka su muškarci, koji čine 73% korisnika odbitka za drugog izdržavanog člana porodice i

71% korisnika odbitka za invalidnost izdržavanog člana porodice (slike 4. i 5).

Slika 4. Lični odbitak obveznika poreza na dohodak za drugog izdržavanog člana porodice u Federaciji Bosne i Hercegovine (90 KM mjesečno); korisnici/korisnice, ukupno i po spolu, 2016-2020.

Slika 5. Lični odbitak obveznika poreza na dohodak za invalidnost drugog izdržavanog člana porodice u Federaciji Bosne i Hercegovine (90 KM mjesečno); korisnici/korisnice, ukupno i po spolu, 2016-2020.

ANALIZA NAJAVLJENIH IZMJENA ZAKONA O OPOREZIVANJU RADA U FBiH I NJIHOVOG UTICAJA NA RODNU RAVNOPRAVNOST

Prijedlog novog zakona o dohotku FBiH⁴ uvodi značajne izmjene u obuhvatu i nivou oporezivanja dohotka.

Prvo, proširena je porezna osnovica za PND; ona sada obuhvata primanja iz zaposlenja osim plaće, kao što su naknade putnih troškova, topli obrok i regres. Za razliku od prethodne jedinstvene porezne stope od 10%, sada se predlaže porezna stopa od 10% i 13%. Niža stopa predviđena je za dohodak od kapitalnih investicija, dok se drugi oblici dohotka oporezuju po stopi od 13%, što s druge strane prati značajno povećanje ličnog odbitka (sa 300 na 800 KM). Ovaj će neprenosivi odbitak biti jedini odbitak od konačne porezne obaveze, jer prijedlog izmjena podrazumijeva ukidanje odbitaka za izdržavanog bračnog druga, djecu i druge članove porodice, kao i odbitka za kamatu na stambeni kredit i troškove liječenja.

Izgleda da se takvim potezom želi povećati učešće žena na tržištu rada, jer lični odbici mogu biti u potpunosti iskorišteni samo ako oba partnera rade.

To se razlikuje od prethodnih, još uvjek važećih odbitaka za porez na dohodak, koji su bili maksimalni kod parova gdje radi samo jedno od njih i ako imaju više od dvoje djece, što za posljedicu ima:

1. demotivaciju, uglavnom žena, da uđu na tržište rada;
2. prepuštanje odluke o tome ko će koristiti porezne odbitke za djecu paru/roditeljima, što obično dovodi do toga da partner sa većim ukupnim primanjima koristi više odbitaka, a obično je to muškarac, iako je uobičajeno da žene/majke troše veći udio svojih primanja na djecu i starije. Rezultat ovakvog sistema je da žene plaćaju više poreza gledano kao procenat njihovog dohotka i troše više na izdržavane članove porodice, što im ostavlja mnogo manje sredstava za vlastitu potrošnju.

⁴ Trenutno u parlamentarnoj proceduri. Verzija koju ovdje analiziramo predstavlja objedinjeni tekst iz septembra 2021. godine, koji obuhvata Prijedlog zakona o porezu na dohodak iz juna 2018., amandmane Vlade FBiH iz septembra 2020. i amandman Naše stranke (NS) iz novembra 2020. godine.

ANALIZA LIČNIH ODBITAKA ZA POREZ NA DOHODAK U REPUBLICI SRPSKOJ

U Republici Srpskoj sistem odbitaka za PND nešto je jednostavniji nego u FBiH, u pogledu ukupnog broja mogućih odbitaka.

U RS su dostupni sljedeći lični i drugi odbici od PND⁵:

- Godišnji lični odbitak (KM) - 8.400 KM (700 KM mjesечно);
- Izdržavani članovi porodice - 900 KM (75 KM mjesечно);
- Lični odbitak se može uvećati do punog iznosa kamate plaćene na hipotekarni kredit;
- Odbitak za iznos uplaćene premije životnog osiguranja kod društva za osiguranje koje posjeduje dozvolu Agencije za osiguranje Republike Srpske do 1.200 KM godišnje;
- Odbitak za iznos uplaćenog penzijskog doprinosa za dobrovoljno penzijsko osiguranje do 1.200 KM.

⁵ Važeći u vrijeme provođenja analize, zadnji kvartal 2021. godine.

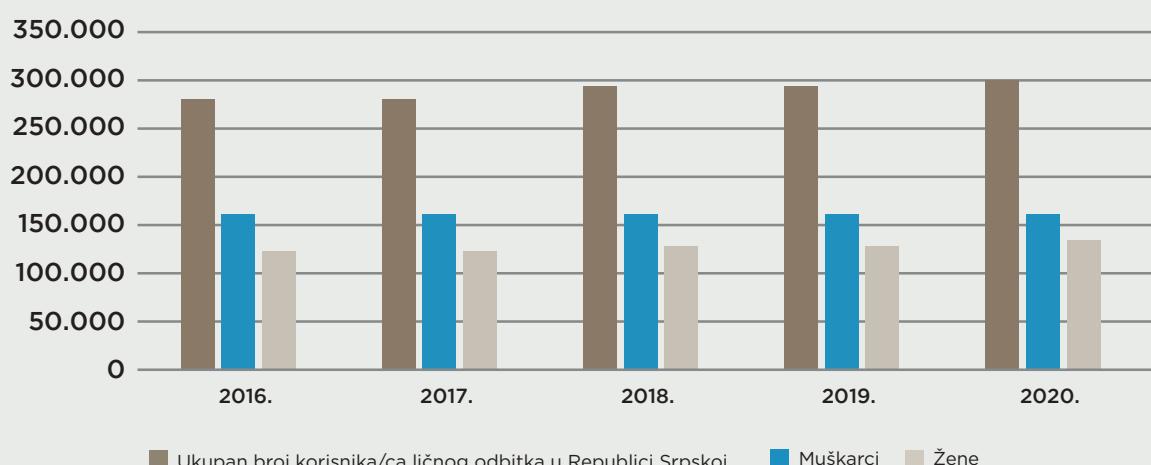
S ciljem unapređenja demografske slike u RS, uvedeno je oslobođanje od poreza na jednokratnu pomoć po osnovu rođenja djeteta do visine jedne prosječne mjesecne neto plate. Kao i u drugom entitetu, korištenje ličnog odbitka povezano je s rodnim omjerom u zaposlenoj populaciji, pa muškarci čine 55% korisnika. Čini se da broj zaposlenih raste u posmatranom periodu, a to je povezano s većim zapošljavanjem žena i njihovim korištenjem ličnog odbitka (Slika 6).

Odbitak za izdržavanog bračnog druga ponovo većinom koriste muškarci (75%), ali ukupni nivo opada tokom petogodišnjeg perioda (Slika 7).

Korištenje odbitka za izdržavano dijete također opada tokom ovog perioda, ali rodni omjer lagano opada u korist žena (42% korisnika u 2020. godini) (Slika 8).

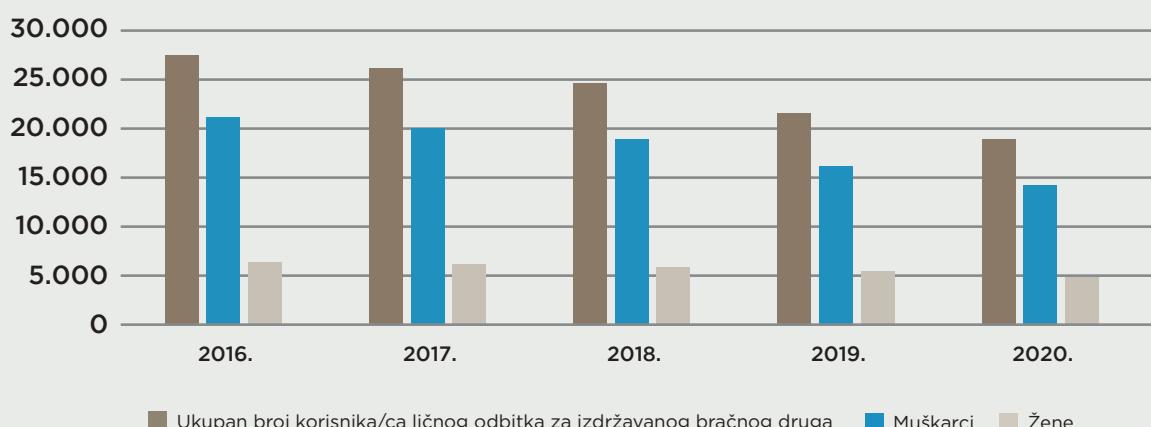
Odbitak za drugog izdržavanog člana porodice uglavnom koriste muškarci (78%) (Slika 9).

Slika 6. Lični odbitak obveznika poreza na dohodak u Republici Srpskoj, korisnici/korisnice, ukupno i po spolu, 2016-2020.

Izvor: Poreska uprava Republike Srpske.

Slika 7. Lični odbitak obveznika poreza na dohodak za izdržavanog bračnog druga u Republici Srpskoj, korisnici/korisnice, ukupno i po spolu, 2016-2020.

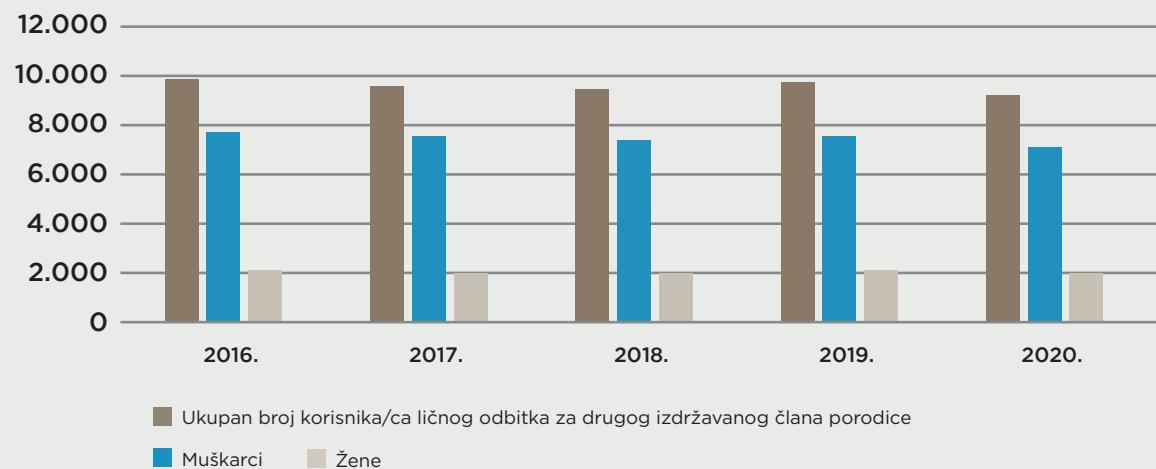
Izvor: Poreska uprava Republike Srpske.

Slika 8. Lični odbitak obveznika poreza na dohodak za izdržavano dijete u Republici Srpskoj, korisnici/korisnice, ukupno i po spolu, 2016-2020.

Izvor: Poreska uprava Republike Srpske.

Slika 9. Lični odbitak obveznika poreza na dohodak za izdržavanog drugog člana porodice u Republici Srpskoj, korisnici/korisnice, ukupno i po spolu, 2016-2020.

Izvor: Poreska uprava Republike Srpske.

ANALIZA IZMJENA ZAKONA O OPOREZIVANJU RADA I NJIHOV UTICAJ NA RODNU RAVNOPRavnost u Republici Srpskoj

Nedavno usvojene izmjene Zakona o PND u Republici Srpskoj⁶ obuhvataju drugačiji obračun primanja i povezanih socijalnih doprinosa i poreskih obaveza, što rezultira ukupno većim neto primanjima, plaćanjem više poreza i manje socijalnih doprinosa⁷.

Lični odbitak značajno je povećan na 1.000 KM (primijenjeno na bruto primanja), a stopa poreza na dohodak je 8%, 10% i 13% za različite izvore dohotka: poreska stopa na dohodak po osnovu ličnih primanja je 8%; prihod od samostalne djelatnosti 10%; dohodak po osnovu autorskih prava, prava srodnih autorskom pravu i prava industrijske svojine, kapitala, kapitalnih dobitaka i ostalog dohotka oporezuje se po stopi od 13%.

⁶ Vlada RS prihvatala 6.12.2021., Narodna skupština RS usvojila 15. decembra, stupile na snagu 1. januara 2022. godine. Efekti zavise od predloženih i usvojenih izmjena Zakona koji regulišu nivo i obračun primanja u privatnom i javnom sektoru.

⁷ Projekcije Ministarstva finansija Republike Srpske.

Povezane izmjene Zakona o doprinosima obuhvataju smanjenje stope doprinosa za zdravstveno osiguranje sa 12% na 10,2%, čime se ukupna stopa doprinosa mijenja sa 32,80% na 31%.

Ukupno gledano, očekuje se da će povećanje ličnog dobitka i niža stopa oporezivanja dohotka po osnovu ličnih primanja dovesti do gubitaka u javnim prihodima. Govoreći o podjeli gubitaka i dobitaka provedenih reformi, procjenjuje se da će entitetski budžet pretrpjeti gubitke (povećanje prihoda od poreza, ali smanjenje doprinosa, prije svega onih za zdravstveno osiguranje), dok će jedinice lokalne samouprave imati dodatne prihode. Procjenjuje se da je postignut cilj ove reforme – povećanje neto primanja

za zaposlene, pri čemu je dodatni задрžani dohodak u relativnom smislu najviši za grupe s niskim primanjima. Na primjer, za (minimalnu) neto platu od 540 KM dobitak je 14,5 KM (2,7%), a za neto platu od 2.000 KM dobitak je 26,6 KM (1,3%).

Ukupno gledano, muškarci su brojniji u grupi osoba sa visokim primanjima, dok su žene brojnije u grupama sa nižim primanjima, pa se očekuje da će ova promjena imati pozitivne efekte na preraspodjelu u toj oblasti, a mogla bi i povećati neto platu za žene više nego za muškarce. Osim toga, više stope oporezivanja dodatnih izvora dohotka, tj. prihoda od samostalne djelatnosti, autorskih prava i kapitalnih dobitaka mogla bi za rezultat imati ukupno više oporezivanje muškaraca.

ZAKLJUČNE NAPOMENE

Naša analiza efekata postojećeg Zakona o PND u periodu od 2016. do 2020. pokazuje da muškarci i žene koriste lične odbitke na usporedivim nivoima, ali odbitke za izdržavane članove porodice primarno koriste muškarci. U Federaciji BiH postoje tri kategorije odbitaka za izdržavanu djecu. Što je veći odbitak, to je dublji rodni jaz u njegovom korištenju, i to u korist muškaraca.

To pokazuje da žena/majka ili ne radi, ili zarađuje mnogo manje pa ne može u potpunosti iskoristiti poticaje, ili nije upoznata s ovim pogodnostima i prilikama da sačuva dio svog dohotka

po osnovu izdržavanja djece ili drugih članova porodice.

Predložene izmjene Zakona uključuju povećanje ličnog odbitka, što rezultira time da grupe sa niskim primanjima uopšte ne plaćaju PND. Ovo je u skladu s međunarodnim smjernicama⁸ da osobe koje žive blizu linije siromaštva ne trebaju plaćati PND (niti doprinose), iako postepeno povećanje poreza za grupe sa višim primanjima i dalje izostaje. Ukidanje odvojenih odbitaka za izdržavane članove porodice i djecu u korist većeg ličnog odbitka moglo bi biti pozitivan korak iz perspektive rodne ravnopravnosti. Povećanje

⁸ Lahey (2018.)

ličnog odbitka kao neoporezivog dijela primanja trebalo bi motivirati pojedince, uglavnom žene, da se zaposle i destimulirati prekomjeran neplaćeni rad u pružanju brige za članove porodice.

U Republici Srpskoj broj odbitaka je manji, ali je uticaj na rodnu ravnopravnost usporediv s onim u FBiH. Nedavno uvedene izmjene ličnog odbitka i doprinosa mogле би više ići u korist žena, ali za procjenu ovih uticaja potrebna je naknadna analiza.

Dodatne intervencije u pogledu rodne ravnopravnosti mogле би biti uvođenje poreznih odbitaka za plaćenu brigu o djeci i brigu o starijima⁹, bilo da se radi o javnim ili privatnim uslugama koje pružaju privredna društva ili angažovanju osoba za pomoć u kući. Jedan od glavnih izazova u rješavanju rodne ravnopravnosti u zapošljavanju i razlike u platama između žena i muškaraca je količina neplaćenog rada u pružanju brige, naročito kod visoko plaćenih pozicija i pozicija odlučivanja, ali i prekid školovanja, programa visokog obrazovanja i istraživačkih karijera. Pitanje brige je također relevantno za razmatranje mjerenja ekonomskog učinka, budući da predstavlja nevidljivi dio ekonomije, jer briga nije kvantificirana pa stoga ni vrednovana u novčanom smislu.

Poticajima za angažman osoblja za pomoć u kući ostvarila bi se dvostruka korist u vezi s pitanjem rodne ravnopravnosti. Osim oslobođanja žena koje učestvuju na tržištu rada od troškova brige, to bi značilo i da pružaoci takvih usluga - a u BiH su

to obično nezaposlene žene svih starosnih grupa - imaju motiv da formaliziraju svoj rad i legaliziraju poslovnu djelatnost, što bi im donijelo veću sigurnost, socijalno i zdravstveno osiguranje, kao i penzione šeme, čime bi se ekonomski osnažila izrazito ranjiva kategorija društva. U konačnici, to bi dovelo do povećanja prikupljenih poreza i doprinos, što bi zajedno s poreznim odbicima moglo imati neutralan, pa čak i pozitivan uticaj na ukupne javne prihode.

Osim toga, porezne olakšice za pomoć u kući mogле би se strukturirati tako da budu dostupne samo udatim ženama (ili ženama koje žive u partnerskom odnosu), a olakšice za brigu o djeci samo zaposlenim majkama, ukoliko je glavni cilj potaknuti žene da ostanu na tržištu rada.¹⁰ S druge strane, ako je cilj povećati zaposlenost, i to primarno zaposlenost žena, te riješiti ovaj segment neformalne ekonomije, bilo bi korisno da odbitak za pomoć u kući bude dostupan i oženjenim i neoženjenim muškarcima.

Oporezivanje dohotka, kako je već objašnjeno, ima veliki potencijal za rješavanje pitanja rodne ravnopravnosti u pogledu primanja, zapošljavanja i neplaćene brige. Doprinosi su usko povezani sa oporezivanjem dohotka i mogu doprinijeti pravednijoj raspodjeli doprinosa za penzijsko osiguranje i drugih doprinosa za socijalne naknade, naročito u osiguravanju osnovnog dohotka u staroj životnoj dobi za žene koje su većinu radnog vijeka pružale brigu, žene koje su prekinule karijeru zbog majčinstva ili žene na nesigurnim poslovima.

⁹ Pod uslovom da već ne postoje subvencije kroz politike rashoda.

¹⁰ Npr. Singapur.

PREPORUKE

Porezna politika ima dalekosežan potencijal za postizanje ekonomskih i društvenih ciljeva, uključujući i ostvarivanje Agende za održivi razvoj do 2030. i Cilja održivog razvoja br. 5 - Rodna ravnopravnost. Stoga je potrebno uložiti kontinuirane napore u definiranje mjerila, prilagođavanje i praćenje uticaja porezne politike na žene i muškarce.

Imajući to u vidu, navodimo sljedeće preporuke razvrstane prema interesnim grupama.

VLADE

- Osigurati da provođenje procjene rodnog uticaja bude obavezni dio procesa izrade politika, uključujući i izmjene porezne politike.

- Pripremiti redovne analize efekata važećih poreznih poticaja i povezanih poreznih izdataka, uključujući njihov uticaj na rodnu ravnopravnost.

- Predložiti izmjene porezne politike koje podržavaju prioritetne društvene ciljeve, uključujući rodnu ravnopravnost.

MEĐUNARODNA ZAJEDNICA

- Pružiti stručnu podršku u razvoju poreznih politika i rodnim procjenama uticaja, uključujući najbolje međunarodne prakse u osmišljavanju poreznih poticaja i odbitaka koji bi pomogli u ostvarivanju ciljeva rodne ravnopravnosti.

- Zagovarati rodno osjetljiv pristup u izradi poreznih politika na svim nivoima vlasti.

MEDIJI

- Podići svjesnost o različitom uticaju porezne politike na žene i muškarce, kroz:

- izvještavanje o publikacijama i raspravama na tu temu;
- objavljivanje ličnih priča žena i muškaraca.